

Tale 1.mai 2008 Verdal Krigskirkegård.

Ambassadør.
Kjære frammøtte.

Igjen er det 1.mai - igjen er det tid for å samles her på Krigskirkegården på Ørin for å hedre minnet til de som gav sitt liv i et fremmed land i kampen mot nazismen.

Det er vanskelig å ha noen realistisk forestilling i dag på dette fredfulle, vakre minnstedet om de forferdelige hendelser som er bakgrunnen for at denne bautaen i sin tid ble reist her. For oss som er født etter 2.verdenskrig, og også for dem som er for unge til å ha noen reelle minner om Okkupasjonen, blir etter hvert hendelsene i perioden 1940-1945 noe fjernt, noe vi har lest om, hørt om, noe vi har lært om på skolen.

Vi har ikke noe personlig forhold til dette, sier mange, for det store flertallet av Norges befolkning i dag er dette i beste fall våre foreldres krig, endog våre besteforeldres krig. Vi må snart bli ferdig med krigen, sier mange.

Mitt syn er at det er viktig å ivareta slike minner. Historien er vår kollektive hukommelse, og hva er et menneske uten hukommelse? Alle vet at du må se i speilet av og til hvis du skal være en god sjåfør, hvis du skal ha et solid grunnlag å vurdere trafikkbildet på, hvis du skal evne å opp tre trygt og sikkert framover. Slik er det naturligvis også i menneskelivet: Vi må av og til se oss tilbake! Derfor er det en så viktig tradisjon vi ivaretar her på Krigskirkegården hver 1.mai!

I tillegg minner vi hverandre om et annet gammelt 1.maiperspektiv: Den internasjonale dimensjonen. Verden henger sammen, i dag mer enn noen gang, både økonomisk, politisk og på det rent mellommenneskelige plan. Ikke minst i vår tid er det viktig at en ikke blir seg selv nok. Vi må hele tiden klare å se dette, også de gangene det er utfordrende og krevende: Verden blir aldri bedre av mindre kontakt folkene i mellom!

La oss se litt nærmere på bakgrunnen for at vi har denne krigskirkegården her i Verdal kommune.

Langs hele Nordlandsbanen ble det bygd såkalte ”russerleire,” spesielt i siste del av krigen. Dette var etter tysk oppfatning arbeidsleirer fylt opp med krigsfanger. Fra norsk og fra alliert side generelt ble disse leirene betraktet som det de selvfølgelig i virkeligheten var – nemlig rene slaveleire. Slaviske folkeslag var etter nazistisk filosofi som vi vet deprimerende nok vurdert til å være annenrangs mennesker. Følgelig ble borgere av datidens Sovjetunionen ikke behandlet i henhold til Genevekonvensjonens regelverk, men måtte tåle langt dårligere vilkår enn for eksempel vesteuropeiske soldater i krigsfangenskap.

”Russerleiren” på Ørmelen ble etablert seint i 1944 i den tidligere ”tyskerleiren” på samme sted, altså der Ørmelen Barneskole i dag ligger. Hit kom noen få hundre russiske og ukrainske krigsfanger fra Nord – Norge og også fra kampene rundt Finland. Dette var svært utmattede mennesker som alle hadde gjennomgått store prøvelser på sin veg hit. De ble utsatt for røff og alt for ofte rent ut umenneskelig behandling her: Lite og dårlig mat, elendige hygieniske forhold, svært mangelfull bekledning, mildt sagt utilfredsstillende boforhold. Mange døde, de fleste ble merket for livet. Vi snakker om mennesker som ble utsatt for en grusom skjebne.

Deres arbeid i Verdal bestod for en stor del av ”knottproduksjon” - datidens biobrensel, basert på lokal lauvskog - på et avsperrert område på Nordåkeren, bak dagens Kinobygg. Hit kom de marsjerende gjennom vinteren 1994/45 fillete og barbeint i sine slitne tresko. Kontakt med sivilbefolkningen var strengt forbudt. Eldre verdalinger kan fortelle mange triste og tankevekkende historier om hvilke følger nazismens perverterte menneskesyn fikk når det ble satt ut i livet.

Det eksisterer en del vitnemål om et godt forhold mellom lokalbefolkningen og disse krigsfangene. Selv om man ikke kunne snakke i lag og selv om det var en generell knapphet på det meste også for vår egen befolkning, ble verdalingene ille berørt av det de så og opplevde. Mange var de som på ulike måter prøvde å hjelpe med mat så langt det var mulig. Likevel omkom altså godt over tretti unge mennesker i løpet av noen få måneder her hos oss. Langt de fleste døde av utmattelse, av matmangel, av sykdommer de pådro seg gjennom den tilværelsen de ble påført. I dag fortøner det hele seg som nokså ufattelig.

De unge russere og ukrainere som la igjen sine liv her ga det største offer noe menneske kan gi – sitt eget liv. For dem selv, men også for deres kjære i heimlandet, måtte det fortone seg fullstendig meningsløst å bli avkrevd slike offer. Krigens galskap, det fullstendige Ragnarokk som 2.verdenskrig i virkeligheten var, forgikk over tre verdensdeler med deltakelse av nasjoner fra alle verdensdeler. Da kanonene stilnet hadde over 50 millioner menneskeliv gått tapt, nesten halvparten fra det daværende Sovjetunionen, som nok bar krigens tyngste byrder når alt kommer til alt.

Jeg tror likevel det er i dette store perspektivet vi skal lete etter det meningsfylte, hvor brutalt det enn kan være. De som ligger her ga sitt liv, sammen med millioner av mennesker verden over, i kampen mot en redselsfull fiende, en politisk system med det mest nedrige menneskesyn historien kjenner: Den rasismebaserte nasjonalsosialismen. Dette store, verdensomspennende generaloppgjøret måtte – måtte – vinnes! Alle krefter måtte forenes i denne kampen. Alternativet var fullstendig umulig! Tyskland selv levde med nazistenes terrorvelde i 12 år. I Norge slapp vi med 5, som vi alle vet.

Derfor ble det nødvendig for tusener, for millioner, for 10-talls millioner mennesker fra en rekke land å gi sine liv i kampen mot den enorme trusselen datiden stod overfor. *Det* er det meningsfylte i dette, men da må vi altså opp på et makroperspektiv. Da blir det enkelte menneskeliv lite, det har historien gjentatte ganger vist oss.

Slik blir et lite land og en liten by i utkanten av Europa et ledd i det internasjonale maktspeillet. Slik finner noen unge mennesker fra et fjernt utland sin fredfylte grav i et for dem fullstendig fremmed land langt fra heimtraktene.

Det er svært symbolsk at denne minnemarkeringen er lagt til 1.mai, Arbeiderbevegelsens gamle internasjonale solidaritetsdag, som vel er årets mest internasjonale dag. Derfor er det også veldig riktig at Arbeidernes Musikkorps spiller de to lands nasjonalsanger og Internasjonalen her i dag. Verden i dag trenger mer samhold nasjonene i mellom, ikke mindre!

Verdal kommune takker den russiske ambassaden, som jevnlig har vært representert ved denne anledningen. Så er det selvfølgelig ekstra ærefullt for oss når det som i år er ambassadøren selv som kommer. Du og dine skal vite at dere alltid er velkomne hit.

Verdal kommune setter også pris på den årvisse deltakelsen fra lokalbefolkningen ved dette arrangementet. Det er med på å gi dette viktige arrangementet den rammen det fortjener.

Det er med dyp respekt jeg legger ned en blomsterhilsen fra kommunen for å hedre de som ga sitt liv for vår frihet!

Takk for oppmerksomheten!